

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul II

Luna Ianuarie 1924

Nr. 1

Întâlnirea dela Ciucea.

De Dr. Elemér Jakabffy.

Întâlnirea dela Ciucea de săptămâni de zile preocupă cercurile politice din România, firește fiecare politician din punctul său de vedere privește importanța și eventualele ei rezultate naturale.

Fruntașii maghiari, cari s'au dus la Ciucea, incontestabil au procedat corect și curajos. Aceia, cari caută și întrețin legături cu Partidul Național, procedează corect și curajos. Și cari în luna Mai s'au prezentat la locuința d-lui primministru Brătianu pentru un schimb de idei; ca să ajungă cu guvernul liberal la o înțelegere acceptabilă, au făcut asemenea pași corecți, demni de laudă.

Întâlnirea din luna Mai nu avuse nici un rezultat. Contactul cu d-l primministru s'a întrerupt numai decât, când d-l Poincaré după un vot de blam incidental a ajuns iarăși la siguranță în politica franceză.

Fruntașii Partidului Național s'au așezat pe punctul de vedere al așteptării și aceasta au cerut-o și unguirilor prin intermedierea acelu bărbat maghiar, care de decenii a stat în strânsă legătură cu ei și pe care chiar și cu ocaziunea desbaterilor avute cu Tisza, în anumită privință l-au primit de intermediator.

Cei cari au rol în viața politică maghiară din Ardeal, au încercat și de atunci, ca prin discuții particulare să primească dela frunțașii Partidului Național răspuns la anumite chestiuni concrete. Durere, dar și aceste convorbiri particulare au rămas fără rezultat. Unul dintre deputații noștri în mod indiscutabil cu tot prețul a căutat să ajungă la ceva înțelegere cu Partidul Național, însă – durere – fără succes.

Redacția *Glasului Minorităților* și *Magyar Kisebbség* au accentuat la toate ocaziunile, că ar fi mai natural, dacă Partidul Maghiar ar ajunge la ceva înțelegere cu Partidul Național, fiind acest partid între cele românești cel mai ardelean. Am arătat mereu, ce resens a produs la frunțașii Partidului Maghiar, când după câte o declarație favorabilă a frunțașilor Partidului Național, în organele conducătoare ale partidului apăreau repede articoli, cari stăteau în contrastul cel mai elocvent cu cele declarate.

În rândul trecut în coloanele *Glasului Minorităților* am răspuns scrisorii dlui deputat liberal Leonte Moldoveanu. În acest răspuns am scris, că Consiliul Dirigent a cruțat pe coloniștii maghiari de brutalitatea, de cari acum au parte; a găsit că a se lua pământul dela micii proprietari, stă în contrast cu ideea democrației și cu spiritul hotărîrilor dela Alba-Iulia și decretul lege emis de el a tratat pe proprietarii comunităților de avere din Ciuc la fel cu membrii comunităților de avere din Năsăud și Caransebeș.

Înainte frunțașilor Partidului Național am accentuat și deosebit, că faptele acestea ale Partidului Național ungurii nu le vor uita nici când. Cu toate acestea din partea frunțașilor Partidului Național n'am auzit și n'am cetit astfel declarațiuni, cari ar propovădui cu mândrie aceste fapte democratice și respectătoare de drept, nicăiri guvernul n'a fost atacat de ei pentru executarea antidemocratică a reformei agrare, care se manifestă în modul cel mai caracteristic față de coloniști. Ba chiar din contra. Un frunțaș al acestui partid, fost ministru și ministeriabil, în coloanele *României* dorește o reformă agrară, care din pământurile luate dela clasa mijlocie maghiară ar face parte ofițerilor și politicianilor, uitând cu totul articolul 5 al hotărîrilor din Alba-Iulia, cari prevăd micșorarea moșiilor mari numai cu scopul și în măsura ca țăranul să primească atâta pământ, Cât poate să muncească el și familia lui.

Din cele expuse se poate vedea, că conducătorii maghiarilor din Ardeal au încercat să se orienteze în toate direcții. Aceasta o recunoaștem pe față și fără a ne fi rușine. Am făcut-o, fiindcă dorim sincer și efectiv a ne încadra în viața politică română. Fiindcă dorim să excludem și din rândurile noastre pe aceia, cari așteaptă mereu minuni și cari privesc tot numai spre Apus.

Că prima oară la Ciucea am găsit prevenință serioasă și dispoziție, aceasta nu e meritul nostru și nici dorința cea mai călduroasă.

Viitorul va arăta, dacă pentru tendințele noastre sincere care ne duce pe noi, e cale bună aceea, care duce peste Ciucea, sau dacă și calea aceasta va duce la noui deziluzii, pentru ca să ne ducă la alte hotărâri.

Ordonanța școlară în lumina ținutei prelaților și bărbaților de stat români.

De **Dr. Kelemen Gál.**

În decursul toamnei, dar deja după începerea anului școlar, Ministerul Instrucțiunii Publice a lansat o ordonanță, No 100088 asupra școalelor primare (odată cu ordonanța referitoare la școlile secundare, No 100090, de care va fi vorbă altădată) care a perturbat total liniștea sufletească a maghiarilor și sașilor. Ziarele au reprodus la timpul său ordonanța fie în întregime sa, fie cuprinsul esențial. Pentru aceasta presupunem, că cetitorii noștri o cunosc și astfel nu o mai reproducem textual.

Dela schimbarea imperiului incoace, afară de legea reformei agrare, n'a fost o ordonanță, care ar fi cauzat atâta neliniște, atâta indispoziție sufletească, câtă aceasta. De aceea e în tot chipul motivat să ne ocupăm de aceasta ordonanță și să-o analizăm în lumina legilor maghiare, cari sunt încă valabile, a tratatelor de pace, a tratatului de Paris referitor la minorități, a hotărârilor dela Alba-Iulia, a istoriei și pedagogiei. Ne vom ocupa mai amănunțit de dispozițiunile ordonanței, cari au cauzat mai multă consternație în sufletele minorităților.

Ordonanța la punctul 1. al dispozițiunilor speciale spune, că: „În toate școlile minoritare confesionale se va propune în clasele I și II zilnic într'o oară limba română (cetire, conversație, scrierea), în clasele III și IV zilnic în două oare limba română (cetire, conversație și scrierea) geografia și istoria României.” Conform punct. 4 în intervalul dela 15 August până la 1 Septembrie 1924, toți învățătorii școlilor confesionale vor fi datori a da un examen din limba română, istorie, geografie

și constituție. În anul curent propunerea limbii române, a istoriei și geografiei se va încredința învățătorilor, cari cunosc limba statului. Dacă nu sunt asemenea învățători, se va cere delegarea învățătorilor de stat din partea Ministerului, pentru propunerea limbii române.

Cu aceste stă în conex material dispozițiunea cuprinsă în punctul 3 al dispozițiilor generale, că examenul prevăzut după absolvirea clasei VI din obiectele, cari s'au propus în românește, se dă în limba română „conform dispozițiilor legale din Ardeal.”

A doua jicnire gravă o constituie punctul 4 al dispozițiilor generale, care interzice primirea elevilor de altă confesiune în școlile primare confesionale, admițând excepții numai în cazul, când în localitate nu este școală de stat și ordonă aplicarea acestei dispozițiuni pentru clasele I și II deja în anul 1923/24.

Deși telegrama d-lui președinte al Consiliului, adresată autorităților supreme bisericești, ne face să sperăm, că executarea unor dispozițiuni ale ordonanței No. 10008 se va suspenda, să examinăm dispozițiunile și restricțiunile acestea din punctele de vedere susamintite și fiindcă chestia opririi din școlile confesionale a elevilor de altă religie o vom putea termina mai ușor și mai repede, să începem cu aceasta.

Cu ce motivează ordonanța această interzicere?

Zice că: „Deoarece școlile confesionale servesc necesității unei populații de o oareșcare religie și limbă, aceste școli n'au voie să primească elevi de altă religie și limbă”. Școala primară servește în general interesele educației populare – fără considerare ia caracterul ei, fiindcă de propunerea religiei și moralei are să se îngrijească în școlile de orice caracter, deci și de stat, biserica respectivă. A afirma deci, că școlile confesionale servesc necesității unei populații de o oarecare religie și limbă – aceasta este pur și simplu o sofizmă, căreia îi contrazic fapte și legi. „Dispozițiunile legale din Ardeal” – la cari se referă ordonanța ca la bază de drept, astfel grăiesc: § 4. Art. XX din 1848, decretează relativitatea deplină și universală între toate confesiunile recunoscute. Conform § 6. Art. XXXVIII din 1868: „părinții sau tutorii au dreptul de a-și crește copiii lor acasă, sau în oricare institute publice sau particulare de orice confesiune, asemenea și în școli, cari sunt în alte localități”. Conform § 14. Art. XLIV. din 1868, comunitățile

bisericești în cadrele legilor școlare ale statului după placul lor vor decide asupra limbii de propunere în școlile proprii.

Ordonanței ministeriale nu-i aflăm baza în nici o lege și stă în contrast izbitor cu întreaga evoluție istorică a învățământului popular din Ardeal. Principiul relativității bisericilor sau ceea ce e egal cu aceasta: decretarea libertății învățământului a fost la timpul său eveniment istoric salutat de toți cu mare bucurie și nici odată nu i-a venit în minte nici statului, nici vreunei confesiuni să cuteze a știrbi acest principiu. Dispozițiunea aceasta e un act al puterii, retrograde care batjocorește idea progresului istoric, stă în contradicție cu acela, pentru care oricât ai căuta, nu se găsește nici o bază de drept, rațională sau pedagogică. Aceasta dispozițiune n'are altă rațiune decât: sic volo, sic iubeo! Și dacă toate acestea n'ar fi argumente suficiente pentru dovedirea absurdității acestei dispozițiuni, iată argumentarea episcopului de Lugoj, Victor Mihali, care în senatul maghiar la discuția Art. XVIII. din 1879, la 14 Mai cu cuvinte însuflețite a propovăduit, că învățământul primar e în primul rând dreptul părinților, că legislația din 1868 și-a cunoscut ca datorია sa: „respectarea cuvenită a unuia dintre cele mai sfinte drepturi, a dreptului părințesc”. Acest drept natural al părinților îl asigură și legile mai vechi.

Deci cu restricția din aceasta ordonanță n'avem să ne ocupăm pe mai larg.

O lămurire mai profundă pretinde dispozițiunea referitoare la propunerea limbii române. Historia est magistra vitae. Să vedem deci, ce progres istoric arată propunerea limbii statului în școlile primare dint vechea Ungarie.

Art. XXXVIII. din 1868, care primaoră reglementează după un plan chibzuit unitar și organic învățământul primar în Ungaria, în § 58 spune, că „fiecare elev în limba sa maternă să se instruzioneze”. Așa s'a făcut învățământul până la 1879, când sub influența opiniei publice și articolilor ațâțători din ziare i-a venit în minte legislației maghiare să depeie în parlament art. XVIII., care a luat propunerea limbii maghiare în toate școlile publice, de orice categorie, între studiile obligate. Când s'a zvonit, că ministrul instrucțiunii publice se ocupă cu pregătirea unui asemenea proiect, gazetele românești au început o campanie vehementă în contra introducerii limbii maghiare în învățământ. Cu cea mai mare greutate au pășit însă capii bisericilor române și deputații ro-

mâni la discuția proiectului de lege în cameră și senat. Mitropolitul gr. cat. din Blaj, Ioan Vancea imediat după publicarea proiectului de lege s'a dus la Viena spre a și expune inaintea Regelui nedumeririle față de introducerea învățământului limbii maghiare. Cu cea mai mare energie a pășit însă în contra proiectului de lege biserica gr. orientală. Au compus o delegație a cărei membri erau: metropolitul Miron Roman, episcopii Popasu și Metianu, archimandritul Popea, protopopii Țieranu, Andrevițiu, generalul penzionat Traian Doda, avocatul Parteniu Cosma, Străvoiu, Constantin Radulescu, Alexandru Popovichi și Pavel Rotariu. Delegațiunea sub conducerea metropolitului Roman, la 13 Februarie 1879 s'a prezentat inaintea Regelui. Președintele a predat o cerere scrisă în care a rugat ca proiectului „să-i refuze preagrațios aprobarea preliminară cu atât mai mult, că executarea eventuală unei asemenea legi nu numai că s'ar lovi de piedeci invincibile, dar ar conturba și liniștea internă a supușilor, cari cu atâta gelozie, grijesc de limba și naționalitatea lor”.

La 29 Aprilie 1879 deputatul Gabriel Baros ca raportor a depus proiectul de lege pe masa Camerei. Dintre deputații români mai dintâi *Nicolae Străvoiu* a vorbit la 30 Aprilie în contra lui. Și-a exprimat teama, ca proiectul de lege va conturba înțelegerea necesară între unguri și români.

„Dar oare are rost și e corespunzător proiectul de lege din punctul de vedere al statului maghiar? Ținta ar fi, ca înțelegerea reciprocă dintre diferitele naționalități să fie ajutată prin însușirea limbii statului. Pentru aceasta, proiectul de lege nici nu e acomodat, nici capabil. Copiii vor învăța limba numai în măsură restrânsă și în lipsa deprinderii o vor uita, așa că nu vor avea nici o dobândă, ba le va împiedeca însușirea altor cunoștințe necesare. Nu e interesul Statului ca pentru un succes nesigur să facă experimente dăunătoare cu cele mai înalte interese ale omenirii, cu învățământul popular. Diferențele între naționalități numai cultura le poate elimina. Să insiste deci Sfatul pentru sporirea cultivei ungarilor și atunci limba maghiară se va propaga și fără forță. A pretinde învățarea unei limbi străine dela un popor, care n'a însușit învățământul primar nici în limba sa maternă, este lux. Iar dacă ținta ar fi maghiarizarea, pot asigura, că conștiința națională a românilor este atât de dezvoltată, încât nu vor jertfi naționalitatea și limba lor de dragul nici unei națiuni și a le pretinde aceasta,

n'ar fi nici oportun, fiindcă în cazul acesta românii nu vor putea face deosebire între prietenii și dușmanii lor, deoarece dușmanii cei mai mari ai românilor nu pot să le ceară mai mult, decât ca să abzică de naționalitatea și limba lor”.

Oratorul următor dintre deputații români a fost *Petru Mihali*. El are două argumente în contra proiectului. Întâiu: școala primară nu poate avea chemarea propunerea unei alte limbi, afară de limba maternă. Celălalt e, că introducerea limbii maghiare în școlile cu limba de propunere nemaghiară va micșora și mai mult rezultatul și așa minimal.

Alexandru Roman a atăcat foarte violent proiectul de lege a cărui motivare e „o serie de argumentări mascate, de sofisme, cu autorul machiavelistic, îmbrăcat în giubea de călugăr mizeri-cordean.” În parte este superfluu, „în altă parte scopul, pe care nu-l mărturisește, dar îl știu foarte bine, nu numai că nu îl atinge, dar va avea ca rezultat tocmai contrarul.” Motivarea care dreptul de a introduce limba maghiară în toate școlile confesionale îl deduce din dreptul de stat al națiunii maghiare „violetă libertatea constituțională și libertatea individuală a cetățenilor.” Dar statul are și datorii, așa d. e. ajutorarea școlilor, ceace nu o implinește și „totuși vrea să introducă limba maghiară și în școlile primare, pe cari le susțin confesiunile din propriile lor mijloace. Aceasta lipsă de considerație, ca să nu zic, e o cruzime.”

Oratorul următor din partea românilor a fost *Gheorghe Papp*. Dacă se susține proiectul cu motivele justiției și administrației, la aceasta răspunde, că funcționarii sunt pentru popor și nu invers și sunt obligați a cunoaște limba poporului. S'a afirmat și aceea, că scopul proiectului de lege este, ca naționalitățile diferite să se înțeleagă și ca nemaghiarii să se pregătească pentru funcțiile statului. E o naivitate! „Naționalitățile diferite trăesc la olaltă de secolii și fără cunoștința obligatorie a limbii maghiare s'au înțeles totuși.”

Pretextul de a ajunge în funcțiile de stat? Ironie ridicolă! Scopul adevărat e maghiarizarea naționalităților nemaghiare. „Insă dacă e păcat a atenta la viața și existența unui individ singuratic fie pe cale dreaptă sau fie pe căi laterale, cu cât mai mare păcat e a atenta la viața naționalităților nemaghiare de milioane chiar și dacă numai pe căi laterale de acest fel!”

Expune petiția capilor bisericilor româna, timbrată de presă

drept reacționară, deși n'a fost altceva „decât rezultatul îndeplinirii obligatorii aceluia instinct de conservare dictat și admis de legile dumnezeiești și naturale”. Petițiunea aceasta n'a fost numai fapta prelaților și deputaților, cari au semnat-o, ci „a fost adoptată azi și totdeauna de întreaga națiune română fără considerare la confesiune”.

Partenie Cosma începe vorbirea cu aceea, ca în proiectul de lege este vorbă de o chestie foarte serioasă, și nu atât pentru aceea, ce este în proiect, ci mai mult pentru aceea, ce nu e în acela, dar ceea ce va urma necondiționat, dacă se face pasul prim. „Un obiect atât de important e acesta, încât abia a mai fost mai important pe biroul Camerei și mult merită, să se discute serios acest obiect, să ne ascultăm unii pe alții cu indulgență, să ascultăm argumentele reciproce și dacă se poate, să eliminăm îngrijirea acum, până nu e târziu. Până nu pornește lavina, fiindcă dacă a pornit deja, nu e forță și putere, care s-o oprească în cursul său, și nu e profet, care ar putea prezice, ce dimensiune va lua lavina, dacă va cădea în adâncime. Nu obiecționează, ca toată lumea să învețe limba maghiară, dar condițiunea acesteia e, că statul să înființeze pe spesele sale școli; dar nu în școlile confesionale, la susținerea cărora statul nu contribuie nici materialmente, nici moralmente”. Ca este o disproporție între numărul școlilor de stat și confesionale în defavorul celor de mai înainte? Din aceasta urmează numai atât, că „să căutăm a susține capitalul mare, ce zace în școlile confesionale și să nu indisponem pe aceia, cari susțin aceste școli, ca să nu-și denege sprijinul lor, fiindcă atunci statul va avea să susție mai multe”. N'are nimic în contra principiului, ci numai în contra executării, care violează dreptul de proprietate și autonomia. La acest proiect de lege „scopul e politic, tendința e națională și nu culturală”. Dacă scopul nu se va ajunge, se va începe cu propunerea în limba maghiară a unui obiect, dacă nici așa, vor merge cu un pas înainte și școala în fine va ajunge în biserică „care la noi stă în nex atât de strâns cu școala, încât ună fără alta nu poate exista”. Căea aceasta stă în contradicție cu individualitatea națională a poporului român, aceasta nu se va executa nici odată. În deosebi găsește de jignitor aceea, la ce va duce legea. Ba va cauza între revizorii și vizitatorii școlari de altă parte între autoritățile bisericești gelozie și vecnică neîndestulare. Apoi conform regulamentului bisericii gr. orientale

române numai biserica aceea va putea forma o parohie, care are cel puțin o școală. Dacă școlile confesionale se vor transforma în școli comunale, bisericile vor cădea dela școlile lor și dela dreptul parochial, nu vor beneficia de exercițiului regulat al cultului și de serviciile divine, iar' prin această va scădea religiozitatea și moralul. „Eu constat și țin de o virtute, că românul nu așteapta fericire dela altă învățământ popular, decât dela acela, care l'a primit sub conducerea bisericeii”. „Cel mai moral între români e acela, care educația și-a dobândit-o dela biserică, deoarece și religia lui e așa, că mai mult decât alte religii plantează naționalismul, morala, respectul față de legi și idealul monarhic”. „Eu văd în acest proiect de lege o direcțiune, care dacă se aproabă și se va continua, acest prim pas nu va duce acolo, unde ar cere interesul țării, ci la neînțelegere și neindestulare, ceea ce ar putea duce țara în pericolul cel mai mare”. Legea, despre a cărei modificare e vorba (Art. XXXVIII și XLIV din 1868) nu e atât de simplă, ca să se poată modifica în fiecare minută după plac; mult a avut de luptat națiunea, până le-a putut aduce în ființă, i-au premers promisiuni parlamentare, sociale și dispozițiuni princiare. Nu poate primi proiectul, deoarece tinde a schimba o lege fundamentală și încă într'o formă, care în rezultatele ei poate deveni fatală.

Proiectul de lege, după o desbatere amănunțită și profundă, la care au luat parte afară de români, sârbii și slovacii, dar nu cu o protestare atât de unanimă, ca românii, a ajuns apoi la senat, (Casa Magnaților), care s'a ocupat de el în ședințele din 13–14 Mai. Aci Ioan Vancea, Miron Roman, Ioan Mețianu și Victor Mihali au vorbit în contra proiectului. În urmare vom reproduce cuprinsul esențial al vorbirilor lor, deoarece acestea lămuresc foarte potrivit situația prezentă.

Ioan Vancea începe cu analizarea importanței limbii materne. Limba este o comoară, „dela care nu e aplicat a se despărți nici în gând și cu tot dreptul, deoarece limba e factorul principal al progresului, a primei desvoltări a vieții spirituale, e îngrijitoarea continuă și credincioasă și factorul principal ai exprimării ființei omenești, în toate manifestațiile lui. De aci pornește respectul, dragostea și însuflețirea față de ea, de aci și gelozia subtilă cu care e gata oricine cu credință să o păzească, s'o apere de câte ori s'ar periclita chiar și numai de umbra primejdiilor”. Proiectul de lege a cauzat îngrijorări

la Români și nu e acomodată a întări încrederea și înțelegerea reciprocă. Școala primară, după pedagogi, „nu e pentru învățarea limbilor, ci pentru însușirea aptitudinilor și cunoștințelor celor mai necesare, la viața publică”. „Dar nici nu se poate presupune, ca copiii cu capacitate slabă, cari nici limba lor maternă în măsură suficientă nu o cunosc, deci întâmpină mari dificultăți și la învățarea aceleia, să fie în stare a-și însuși perfect o limbă străină, cu totul necunoscută lor. Crede, că simțaminte nu se va ajunge rezultatul. Dacă se va consacra mai mult timp pentru învățarea limbii Statului, acela se va lua dela celelalte obiecte și în dauna lor; sau pentru ca să arate ceva rezultat, vor învăța și alte obiecte în limba aceasta, ceea ce ar confirma pe cei îngrijorați și geloși. Dar luând chestia în mod practic, „eu cel puțin nu pot înțelege, pentruce ar fi nevoie ca popoare agricole cu totul de altă limbă să cunoască limba Statului?” Doar Ungaria n'a fost nici când mai fericită și mai stimată în fața străinătății, ca în timpul lui Ludovic cel mare și Matia, deși atunci limba statului, care era cea latină, nu a înțeles-o abia a mia parte a cetățenilor. Din aceasta deduce trei concluzii: poate să fie statul puternic și stimat, fără ca limba lui să fie înțeleasă de foți cetățenii; fericirea și îndestulirea poporului nu depinde de cunoștința limbii statului; iubirea de țară și patriotismul nu e în funcțiune de cunoașterea limbii maghiare. Cel care are interes, va învăța o din instinctul interesului propriu mai curând decât în urma unei asemenea forțe. A pretinde ca poporul de rând să înțeleagă două limbi și să le vorbească, este inexecutabil, fiindcă aceasta numai prin școlile primare nu se poate ajunge.

Dacă proiectul de lege se va adopta, învățătorii se vor concedia din funcții, nu vor avea pâine, vor flămânzi împreună cu familiile lor, ceea ce nu va fi nici în folosul societății, nici în al statului. Și ce va fi cu școlile rămase goale? Stațiunile le va completa statul, neluând în considerare art. XXXVIII și XLIV din 1868 și violând autonomia confesională. În cazul acesta educația și instruirea fiilor poporului român s'ar încredința unor mâni străine? „Cum s'ar putea aștepta acum, ca biserica respectivă, capii, organele în drept și credincioșii ei să admită cu indiferență o asemenea anomalie și să privească nepăsători pericolul, care vine asupra bisericei din aceea, că chestiuni atât de sfinte, atât de mărețe și importante, cum este

libertatea conștiinței, chestiunile religiei și moralei – fiindcă aceste sunt în legătură cu învățământul – ar ajunge pe mâni străine, dar chiar și pe terenul sentimentelor naționale”. Iar dacă cu timpul limba maghiară va deveni limbă de propunere, ce va fi cu biserica gr. catolică, „a căreia limbă română e o condițiune de viață, fiind aceasta limba oficială bisericească și liturgică a bisericii gr. catolice?” „Proiectul de lege îl vede periculos în rezultatele lui, fiindcă poate să vie timpul, când „educația copiilor credincioșilor noștri se va încredința unor indivizi, a căror principii religioase dacă nu în general, dar în parte, nu se pot acorda cu ale noastre, ca să nu zic, că stau în contradicție. Pentru aceea, cu profund respect rog onor. senatori (magnați) să binevoiască a contribui la aceea, ca bisericile educația și instrucția fiilor credincioșilor lor să o poată îndruma și isprăvi în limba lor maternă fără griji și piedeci, să-i poată educa pentru virtuțile creștine și cetățenești și anume în frica lui: Dumnezeu, în iubirea deaproapelui, în modestia creștină, de care mai ales în timpurile noastre atât de mare nevoie avem, în fidelitatea neclătinată față de înaltul tron regal, în dragostea dulcii patrii, în stima față de guvernul maghiar, în supunere cuvenită față de legi, dar totodată și în evlavie față de biserica noastră și în cinstirea propriei națiuni”.

Miron Romanul afirmă, că proiectul de lege violează autonomia bisericească, împiedecă cultura corespondentă necesităților reale a cetățenilor nemaghiari și ajută insistențele pentru maghiarizare ale opiniei publice. E o ofenză și nebazată acuza, că din antipatie față de limba maghiară și din lipsă de patriotism ar ataca proiectul de lege, „ba își exprimă chiar convingerea sufletească patriotică”, când nu primește proiectul, fiindcă nu-l găsește de folositor și acomodat. Se restrânge foarte mult autonomia confesiunilor și este incompatibil cu demnitatea înaltelor autorități bisericești, ca de semnătura revizorului școlar să depindă valabilitatea diplomelor învățătorilor. Pătura țărănească poate avea nevoie de altă limbă, afară de cea maternă, numai în regiunile unde locuește amestecată cu maghiari ori cu alte naționalități, altfel atât în contactul privat, cât și în cel oficial cunoștința limbei materne e suficientă chiar și în baza legii naționalităților. În regiuni cu populație mixtă, fiecare în școala vieței învață limba necesară lui, iar celor cari caută o cultură superioară, le stau la dispoziție diferitele școli superioare. Deci

argumentul, că fără cunoștința limbii maghiare nu se poate feri cineva, nu se poate aduce. Legea aceasta nu e o necesitate, ci lux și experiență, care ar avea numai atunci rezultat, dacă s'ar întrebuița afară de școli și în conversație. Sărmanul nostru popor, rămas în urmă, n'are nevoie de limba maghiară, ci de aceea, să i-se micșoreze sarcinile publice și că în limba maternă să progreseze în cultură până acolo, să poată pricepe interesele sale și să se poată apăra față de influența clasei sociale, care îl amenință.

Ioan Meșianu luptă în contra proiectului de lege, pentru că violează autonomia bisericească și introducerea limbii maghiare va fi în dauna învățământului primar și a moralității. „La români biserica stă în strânsă legătură cu școala confesională atât, încât una nu poate exista fără cealaltă: lucrează reciproc una la progresul celeialalte. Biserica conduce educația populară în școli și când școala și-a isprăvit lucrul, biserica preia tinerimea și în sînul ei desvoaltă mai departe religiozitatea și moravul și în urma acestora poporul român nu-și poate inchipui să existe școală fără biserică și biserică fără școală.

Dacă se ia dreptul bisericii de a constata capacitatea învățătorilor, se lasă fără considerare caracterul religios al școlilor, va scădea sânguina confesiunilor de a susține școli și astfel va ajunge în declin nu numai educația populară, dar și moralul. Se violează și dreptul de proprietate prin dispozițiunea aceasta, dacă funcționarea învățătorilor existenți și prevăzuți cu diplome legale, se face dependentă de o condiție, care nu s'a cerut atunci, când se pregăteau de aceasta carieră anume: însușirea limbei maghiare în așa măsură, ca să o poată propune cu succes”.

Victor Mihali laudă înțelepciunea legislației din 1868, conform căreia învățământul primar cade în primul rând, în competența puterii părintești; a incredințat hotărîrii libere a părinților instruirea copiilor în școli particulare sau publice, societare sau confesionale, comunale sau de stat. A recunoscut de datorie sa „respectarea cuvenită a celui mai sfânt drept omenesc, al dreptului părintesc”. În legea aceasta „s'a decretat principiul singur mântuitor”, că în școlile primare fiecare elev să primească instrucția în limba sa maternă; pentru că înțelepțește a recunoscut legislația maghiară, că copilul prin exerciții de vorbire și intuiție numai așa se va ajuta la gândire și numai prin limba maternă își poate spori cunoștințele. Dacă copilul în școala pri-

mară nu în limba sa maternă primește instrucția, în loc să poată progresa, se va împinge înapoi la acel punct al dezvoltării, când imitând pe mamă sa mai întâi a început să pronunțe cuvinte”. Nu exista motiv suficient pentru schimbarea legii înțelepte din 1868. Proiectul nu e echitabil, fiindcă încarcă sarcini grele pe învățători; pentru școlile unei părți a țării prevede cu un obiect greu mai mult, ca pentru celelalte; o parte din cetățeni se împărțase în limba sa maternă de toate binefacerile învățământului primar cealaltă numai în măsură cât timp îi mai rămâne pentru învățarea limbii materne; procurarea cărților va fi mai costisitoare. Pe elevii buni îi sperie dela cariere de învățător, pe părinți dela trimiterea copiilor la școală „cari chiar și fără aceea atât de greu se pot ademeni la școală”. Dacă se va fixa timp puțin pentru propunerea limbii maghiare, nu va fi succes, iar dacă se va fixa mai mult, eventual atât, cât pentru limba maternă, atunci pe lângă limba maternă se va dezvolta și limba maghiară ca un fel de al doilea centru al învățământului, a cărei urmare va fi, că limba maternă se va neglija și va fi nevoită a-și preda poziția de până aci, a capitula înaintea rivalului. Unii, în urma învățământului secundar și superior sunt în stare să însușească mai puțin sau mai mult în dauna limbii materne și o altă limbă după putință; dar este incontestabil, că masa compactă a unui popor nu e în stare să vorbească la fel două limbi timp mai îndelungat, cu atât mai puțin în permanență. Căci locuitorii unei comune sau plăși, cari vorbesc două limbi, în privința limbii materne sunt deja în stare de tranziție și între ei limba care mai de aproape se afirmă în timp scurt va ocupa locul limbii materne, care necesarmente se va da uitării. Dispozițiunea contrară voinței părinților stă în contradicție și cu avertismentul legii patriei: *salvo semper divino naturalique iure*. E dator cu aceasta cauzei bisericești române, acărui condițiune de existență este limba română, care în limba aceasta are chemarea să-și îndeplinească misiunea măreață pe terenul religios-moral și cultural.

După acestea vom face cunoscut conținutul petițiunii înalților prelați români, despre care s’au declarat că nu este cererea petiționarilor ci „intregul popor român de azi și din toate vremile, fără considerare la religie, a adoptat-o, o susține și o va susține pentru totdeauna”.

Petițiunea constată, că scopul declarat al proiectului de lege și executarea practică a aceluia sunt în dauna culturii, iar

din punct de vedere pedagogic, absurde; în rezultatele lui poate cauza o procedură de iperzel; din partea naționalităților va putea naște gelozie, neîncredere, și instrăinare, ceea ce ușor ar putea slăbi armonia frățească dintre popoarele patriei și alipirea lor patriotică către interesele patriei și numai ar împiedeca sau chiar ar zădărnici scopul al proiectului de lege, ba chiar l'ar putea nimici. „N'avem nimic de obiecționat, ca cetățenilor patriei să li-se dea după puțină ocaziune pentru însușirea limbei maghiare, ca limbă de stat, deși necesitatea generală a acesteia legea actuală a naționalităților, mai bine zis, asigurarea dreptului la uzul limbii și în general situației etnografică a țării noastre nici pe departe nu o justifică: însă pentru învățarea limbii maghiare proiectul de lege are dispozițiuni, despre cari suntem nevoiți a ne exprima convingerea, că acele nu vor corespunde nici de cum scopului propus”. Legea prevede atâtea obiecte, încât învățarea lor ocupă tot timpul, deci pentru însușirea unei limbi necunoscute lipsește și timpul fizic cuvenit. Nu rămâne deci decât ca neglijând celelalte obiecte prescrise, timpul întreg să se întrebuițeze pentru propunerea limbii maghiare cu reducerea uzului limbii materne și a dezvoltării capacității intelectuale. În chipul acesteia scopul educației populare s'ar jertfi în interesul învățării forțate a unei limbi; rezultatul nu ar fi altui, decât că ici-colo după o sforțare îndelungată se va rupe vorba ungurescă, dar nu se vor însuși nici elementele culturii necesare, copilul eșind din școla în viața publică, cunoștințele defectuoase în curând se vor uita. Cad sub alte considerații școlile populare superioare, școlile normale, în cari s'ar putea propune limba maghiară mai intensiv. În fine și petițiunea se ocupă cu maghiarizarea cetățenilor nemaghiari și își exprimă îngrijorarea, fiindcă credincioșii se tem, că proiectul de lege este începutul unor tendințe „a căror scop este forțarea maghiarizării cu tot prețul și cari în decursul dezvoltărilor vor putea tinde acolo, ca uzul liber de până acum al limbii noastre în viața socială, în comunele noastre și în bisericile noastre cu încetul să se scoată de pe toate aceste terenuri”. Nu au antipatie față de limba maghiară „dar țin atât de stăruitori la limba și caracterul lor național încât în orice chip a-i desbrăca de acestea, va fi imposibil”.

Trebue să constatăm, că în jurul acestui proiect de lege a decurs o discuție la nivel foarte înalt; materia întreagă s'a colectat într'un volum și s'a editat pe seama străinătății.

Proiectul de lege s'a discutat, s'a primit și s'a înscris în *Corpus iuris* maghiar.

Trebue să accentuăm însă deosebirile importante între ordonanța Anghelescu și între dispozițiile art. XVIII din 1879. Conform ordonanței *limba română se va propune în românește* în clasele 1–2, iar în clasele 3–4 *românește se va propune limba română, geografia și istoria României*. Legea maghiară din 1879 nu prevede *propunere în limba maghiară*, ci a luat numai *în orar ca obiect obligator limba maghiară*. Înaintea experților nu trebue să arătăm mai pe larg diferența esențială între aceste două. Dl Anghelescu a dorit, ca ordonanța cu toate dispozițiunile numai decât să se aplice. Legea maghiară în schimb cu precauție și cruțare zice: „Însă până când vor sta la dispoziție în număr corespunzător învățători apti pentru propunerea limbii maghiare, dispozițiunea de sus a legii se va aplică numai *treptat*, în modul următor: în fiecare școală primară, acărei limbă de propunere nu e cea maghiară, dar are învățător, care este apt pentru propunerea limbii maghiare, aceasta se va propune ca obiect obligator deja în anul următor după aplicarea prezentei legi; iar în școlile, la cari nu sunt aplicați asemenea, se va propune limba maghiară cât ce se va aplica învățător care conform §§ 2 și 28 e apt a propune aceasta limbă”. Conform art. 2: După expirarea cursurilor normale de 3 ani dela data aplicării prezentei legi, deci dela 30 Iunie 1882, nu va mai putea primi niminea diplomă de învățător, dacă nu posedă limba maghiară în scris și cu graiul viu în așa măsură, ca să-o poată propune în școlile primare. Conform art. 3, persoanele, cari sunt deja în funcțiune, sunt obligate în decurs de 4 ani, dela aplicarea legii, să învețe limba maghiară spre a o putea propune în școlile primare.

Și oare cu ce energie și cu ce rezuliat a pornit executarea legii? La 23 ani după votarea ei, în anul 1902 ministrul instrucțiunii publice în ordonanța No. 30332 (Monitorul Oficial – Hivatalos Közlöny, anul X. pagina 312) este nevoit să constate, că legea n'a asigurat rezultatul dorit nici până atunci. Trei ani mai târziu, în 1905 ordonanța No. 72000 (Mon. Of. anul XIII. pag. 309) ministrul o începe astfel: art. XVIII, din 1879 deja de un pătrar de secol e în funcțiune, nu s'a afirmat însă în așa măsură, cum ar pretinde-o interesul statului și al populației de altă limbă. Conform recenzământului din 1900, patruzeci la sută din populație nu vorbesc limba maghiară, iar' dintre locuitorii ne-

maghiari 83.2% nu vorbesc ungurește. Din 3343 școli cu limba de propunere nemaghiare – din cari afară de 90, celealalte sunt confesionale – în 1340 școli nu s'a învățat cu succes limba maghiară. „Din aceste școli abia iasă copii, cari ar vorbi ungurește”.

Pentru a se schimba aceasta situație, a adus legislația maghiară legea numită apponyiană din 1907. Că împotriva căror argumente, o vom arăta în rândul viitor.

Cluj, Decembrie 1923.

Trei fapte vorbitoare.

Cu ocazia reclamațiilor minoritare din partea celor puțini, cari recunosc, că există motiv pentru asta, am auzit de multe ori, că pentru jicirile nedrepte, cari ici-colo s'au întâmplat nu se poate acuza guvernul, fiindcă micii tirani din provincie sunt prea departe, de Capitala României Mari. Dar dacă faptele ajung la cunoștința instanțelor superioare competente: primesc satisfacerea cuvenită.

Față de aceste cuvinte frumoase aducem trei fapte din Capitală cu o nepărtinită obiectivitate, cari s'au întâmplat în București cu participarea personală alor 5 miniștrii (oh! nu ministere).

I.

S'a întâmplat încă în anul 1916 că guvernul român a pus sub sechestrul casele școlare ale comunităților ungare. După o scurtă liberare, în 1918 s'au pus din nou sub sechestrul în mod definitiv.

De atunci episcopii, arhiepiscopitul bisericilor catolice au străbătut calea Calvarului, dar școala, care e pe numele Societății Sfântul Ladislau de sub presidenția episcopului din Oradea-mare, compusă din mai multe corpuri de case, e și azi sub sechestrul, iar copii ungarilor catolici fără școală. Intervențiunile comitetului comunității, ale episcopului din Transilvania, ale arhiepiscopului din București și ale nunțului papal la ministerele respective au rămas fără rezultat. Nu s'a recunoscut dreptul de proprietate al comunității, și din biserica ungară din Str. Cuza-Vodă s'a făcut o magazie. Inchipuiți-Vă! Din sfântul loc dumnezeesc, o peștere a neștătorilor!

Analog e și cazul reformaților din București. Școlile lor tot din acelaș motiv sunt sechestrate încă din anul 1918. Dar cazul lor a provocat și mai mare indignare. Comisia de sechestru încă la 7 Septembrie 1922 a recunoscut dreptul de proprietate al Eparchiei Reformate și avizul de ridicare a sechestrului la și înaintat la 2 Octombrie 1922 Ministerului de Finanțe, unde a primit numărul Registraturei Generale 159565/922, iar la Serviciul Despăgubirilor de Războiu se află sub No. 3002/922, așteptând reînvierea sa promisă de d-l Ministru de Finanțe.

Cu toate că s'au adresat nenumărate cereri la diferite ministere, clădirile sunt încă și azi sechestrate, iar protopopul diezei din Regatul Vechiu, institutorul precum și câteva sute de copii sunt excluși din ei.

Din școlile acestor 2 comunități sunt aproape 2000 de copii exilați. Din cauza aceasta părinții maghiari, cari n'au putut înscria copii lor nici în școlile statului, nici în cele germane, sunt siliți să le trimită în Transilvania, s'au sufer neputincioși, că copii lor să fie lipsiți de orice educație.

Aceasta e cu atât mai dureros, întrucât ungerimea, care se află în București într'un număr de circa 100.000 și care e de cel mai mare folos Capitalei, fiind partea mai mare dintre ei lucrători din branșa construcțiilor, deci neînlocuibili, suferă și desvoltarea Capitalei din cauza greutății de care se lovește educația copiilor lor, neputându-se așeza aci și familiile lor.

Astfel tocmai statul e acela care aduce masa asta de oameni în stare de nemulțumire, silindu-i o pribegie continuă. Iar bisericile, cari aveau menirea să dea un ajutor la alcătuirea și sfințirea familiei, pentru că din ea să iasă lucrători pașnici, mulțumiți și de valoare în refacerea țării, tocmai de factorii conducători sunt împiedecați din cauza unei strâmte vederi, ca să poată lucra în interesul consolidării.

S'au cum se poate închipui crearea „Sufletului Nou” dorită de spiritele largi ale țării (Vezi discursul domnului Nicolae Iorga ținută la Cameră în ziua de 29 Noembrie) dacă tocmai statul împiedică bisericile de a putea lucra în interesul desvoltării vieții religioase-morale și spirituale.

II.

Mai vorbitor e închiderea școalei reformate – ce are o existență de 110 ani – în ziua de 26 Octombrie a. c.

Din cauza secvestrării școalelor, cari în școală de fete și băieți cuprindeau 16 săli pentru clase, comunitatea a fost nevoită să se restrângă cu școala în camera sa de consiliu, care de altfel mai înainte până la anul 1905, când s'au clădit școlile cele noi era o clasă în școala cea veche, unde până la 20 Octombrie 1923 a funcționat școala ca școală mixtă cu 6 clase primare.

În ziua aceea s'a prezentat un inspector de poliție, cerând autorizația de funcționare a școalei, pe care institutorul neputând s'o prezinte, a interzis funcționarea mai departe a școalei. Comunitatea pe motivul, ca între actele arhivei, cari în timpul războiului s'au ars, s'a pierdut și autorizația avută, arătând însă autorizația institutorului, ce a avut încă din anul 1914, a cerut dela Ministrul Instrucțiunii să revie la măsura luată pentru închiderea școalei.

Însă Ministerul Instrucțiunii nu numai că n'a admis deschiderea școalei, dar a dat pe institutorul în judecată în fața comitetului permanent.

Comunitatea degeaba a făcut intervențiune nouă, arătând, că școala lor are un trecut de 110 ani, ca atât școala cât și institutorul au avut autorizație, ca clădirile școlare sunt ocupate tocmai de Minister, Ministerul cu adresa No. 133/923 din 23 Novembrie a respins cererea din nou, amenințând și cu intervenția autorităților.

Așa s'a închis și în Capitală școala ungară, ce funcționa de 110 ani, care avea tocmai scopul de a prepara pe copii veniți din provincie pentru școlile statului.

Pentru ce s'a întâmplat toate acestea, în mod dureros ne clarifică cazul al

III-lea.

La primul caz am amintit, că imobilele școlare în anul 1916, mai bine zis în 1918 au fost secvestrate.

E însă de remarcat, ca imobilele compuse din 6 mari corpuri de case au fost ocupate de Ministerul Instrucțiunii pentru căminul studentesc.

Pentru acest scop uman însă imobilele școlare s'au dovedit insuficiente. Din aceasta cauză în luna Mai al a. c. s'a pus sub sechestru și casele parohiale ai comunității reformate.

Domnul administrator de sechestru I. Băleanu a și început imediat acțiunea pentru evacuarea locătarilor (5 familii) pe motivul, că de încăperile ocupate de ei au nevoie studenții. Tribu-

nalul însă a respins cererea d-lui administrator. Dar d-l Bălteanu n'a avut astâmpăr, așa cu d-l inspector de poliție, care a intrat în locuința și biroul parohial cu forța încă în anul 1918, a încheiat un contract de închiriere pe timp de 5 ani. Tot în timpul asta a căutat să facă tot posibilul ca să evacueze pe preotul și cantorul, cari s'au restrâns într'o locuință alcătuită de 3 odăi mititele. N'a găsit însă la asta nici o formă legală, dar a profitat de momentul, când locuința în timpul curățării și pictării a ei a fost goală. Ușa însă era închisă; dar a deschis-o cu forță, a pus broaște separate pe ușile și a postat un sergent în fața casei. Așa în mod arbitrar, dar cu ajutorul Prefecturii Poliției a închiriat-o unui căpitan, excludând din ea pe preotul și cantorul.

E natural că comunitatea disperată a alergat la toate autoritățile, a protestat, a intervenit la prefectură, la secretari generali de Culte și Intern, la Ministerele de Justiție, Culte și Finanțe, însă – e trist – degeaba.

Chiriașul d-lui administrator uzurpează în liniște locuința ce servea de nevoie preotului și cantorului.

Nu numai atâta, dar s'a închis și bucătăria locuinței, unde sunt îngrămădite mobilele, hainele preotului și cantorului, actele și vasele sfinte ale bisericei: preotul și cantorul au rămas cu ruferia în cari au fost în ziua de 18 Noembrie (Duminica) când după masă s'a întâmplat evacuarea.

Mai mult, după toate intervențiunile comunității, protopopului și episcopului la ministerele în drept, n'a putut să scoată nici cel puțin hainele preotului și ale cantorului, dar nici vasele sfinte ale bisericei de sub paza poliției.

Așa s'a întâmplat cazul fără pereche, strigător la ceruri, în anul Domnului 1923, ziua de 2 Decembrie, prima duminică a Adventului, în primul an al constituției noue, în biserica cu drepturi egale, cu aproape 30.000 suflete, după existență de 110 ani neturburați, nu s'a putut împărți sfânta grijanie!!

O comunitate cu numeroși membri în capitală, fără școală, fără locuință de preot, fără birou!

Pe lângă 4 case ce are, u'are o singură cameră pentru protopop, 2 preoți, cantor și institutor. Nu poate se ajungă la actele sale, nu poate da un extras, nu poate întrebuița vasele sale sfinte!

Am putea să întrebăm: Pentru ce, din ce motiv atâtea nedreptăți, astfel de vexațiuni?

Poate că la inspirația acelu „Suflet Nou”?!

Un discurs, care nu s'a rostit.

D-l Gheorghe *Bernády*, deputat, cu ocaziunea răspunsului la Mesaj a vroit să rostească o cuvântare, însă pentru oarecare motive a renunțat la aceasta. Ținem totuși de necesar să reproducem discursul, care s'a redactat anterior, pentru edificarea opiniei publice române. În numărul nostru trecut am adus discursul d-lui *Bernády*, rostit la Târgu-Mureș. Cele înșirate acolo, arată în parte motivul, de ce privește d-l deputat prezentul deșert și viitorul fără multe speranțe.

Prea stimate d-le președinte!
Domnilor deputați!

Cu ocaziunea alegerilor generale ținute în luna Martie 1922, dintre membrii Partidului Maghiar din România, trei inși am primit mandat spre a lua parte la lucrările legislației române. Domnii Ștefan Paál, canonic și Bela Fülöp prefect penz. au ajuns în Senat, iar eu în Cameră.

Ca singurul membru al Partidului Maghiar din Camera deputaților, deși eram suferind am luat cuvântul în decursul debaterilor în chestia răspunsului la înaltul Mesaj în ședința onor. Camere, la 10 Aprilie 1922 cu scopul de a mă prezenta pe mine însumi și a Vă prezenta Dv. deși în contouri restrânse – ungerimea din România și prin Dv. opiniei publice a țării întregi și ca să fac o declarație sărbătorească clară și hotărîită, aici în fața Camerei, despre mentalitatea, deciziunea, atitudinea și punctul de vedere politic al ungarilor ajunși cetățeni ai României.

La începutul cuvântării mele am făcut mărturișire sinceră, că pe noi, unguri ajunși fii ai României, ne a atins dureros schimbarea survenită în situația de drept de stat asupra pământului nostru natal și în legătură cu aceea am arătat, că schimbarea aceasta nu numai că ne a cauzat dureri, dar ne-a pus în fața datoriei să ne hotărîm asupra sorții noastre viitoare, asupra aparținerei noastre în cadrul dreptului de stat.

Hofărîrea n'a fost ușoară, dar deciziunea cu toate acestea era sinceră, cinstită și fără gând ascuns.

Noi, pe cari cu toată schimbarea situației de drept de stat, ne-a reținut aci iubirea noastră nemarginită – și care niciodată nu se va stinge – pentru pământul nostru natal, precum și pietatea ce avem față de mormintele strămoșilor noștri, – vrem

să împărtășim soarta acestui pământ și precum acela a devenit acum o parte integrantă a regatului român, tot așa și noi am devenit cetățenii acestuia cu hotărîrea neclintită, că sub sceptrul glorios al Majestății Sale Regelui Ferdinand I. să asigurăm prin muncă cinstită nu numai propria noastră fericire, ci și dezvoltarea, propășirea și consolidarea regatului român, a statului, care ne unește pe toți.

În urma acestora am declarat, că suntem deplin conștienți de faptul, că soarta de drept de stat a pământului nostru natal s'a decis definitiv și fără putință a se schimba și evenimentele în urma cărora pământul nostru natal a devenit partea integrantă a regatului român, nu se pot reface niciodată și nicicum, deci primind, ceace nu se mai poate schimba, ne acomodăm fără gând ascuns și cu o corectitudine, care exclude orice șovăire, situației date și ne împlinim toate datorile ce se impun ori cărui cetățean al acestui stat.

Suntem departe de orice tendințe iredentiste, nu avem nici un fel de conunitate cu mișcări bolșevice sau anarhice, nu nutrim planuri cari ar tinde spre răsturnarea ordinii actuale de stat și sociale, căci suntem partizani ai ordinii de stat bazată pe respectul dreptului privat și pe societatea burgheză.

Nu întreținem nici un fel de legături politice cu conaționali noștri rămași în afară de cadrul statului nostru, refuzăm a primi indicațiuni politice atât dela maghiarii ce se repatriază de aici, precum și dela cei emigrați din Ungaria de azi, sau dela orice alți factori nepoștiți. De soarta noastră voim să dispunem noi și numai noi, voim să umblăm pe picioarele proprii și vom umbla, fiind convinși că la îndrumarea sorții noastre numai aceia au cuvânt, cari stau în legăturile acestui Stat, a regatului român. Afacerile noastre voim să le discutăm numai cu factorii chemați ai acestui Stat și având toată încrederea în dreptatea noastră și în înțelepciunea și bunăvoința factorilor competenți, nu așteptăm nici un sprijin din afară.

Ne acomodăm în toate; dorința exprimată de Majestatea Sa Regele Ferdinand I către episcopul reformat Carol Nagy, noi o considerăm de ordin, și în conformitate, ne abținem dela orice relațiuni politice cu străinătatea, dela denunțuri, acuzațiuni sau trădări în fața străinătății și voim să dezvoltăm o muncă cinstită în interesul soluționării tuturor chestiilor, cari ne privesc, aici acasă, în cadrele acestui Stat.

După aceasta am arătat, că oricine ar putea „pune întrebarea: „De unde provin atunci toate procesele în care frații de acelaș neam cu mine, sunt acuzați de comploturi și trădări?”

La această întrebare nu pot da decât un singur răspuns: „Binevoii a studia nenumăratele procese terminate până acum și ușor vă veți convinge, că cea mai mare parte din ele n'au nici o bază serioasă, că cele mai multe dintre ele, după acuzații au suferit chinurile închisorii timp de mai multe luni de zile, s'au terminat cu sentința de achitare și că aproape în nici unul din aceste procese nu s'au putut stabili dovezi serioase de vinovăția celor acuzați de complot sau de trădare. Vă veți convinge astfel, că prin ușurința și inconștiența agenților Siguranței și agenților provocatori angajați de cei dintâi, mii de oameni au fost distruși moralicește, fizicește și materialicește, fără să fi avut totuși nici o vină.

Am concedat apoi, că și în rândurile noastre se găsesc excepții: visători, utopiști, nevricosi etc. Dar aceștia sunt puțini la număr și nu poate fi acuzată și făcută responsabilă marea masă a cetățenilor de naționalitate maghiară, de ușurințele, neglijențele, greșelile sau crimele acestor inconștienți izolați.

Având în vedere acestea V-am rugat, domnilor deputați, să nu generalizați nechibzuința câtorva copilandri, ușurința sau vina visătorilor în sarcina neamului maghiar, ci să binevoiți a lua în seamă și a ne judeca după atitudinea majorității maghiarilor din România, care liniștiți, muncitori, serioși și sobri nu cer nimic alta, decât să fie judecați din acest punct de vedere. Dacă în culegerea informațiunilor asupra noastră, Vă veți conduce de acest punct de vedere, nu mă îndoiesc că nu numai că ne veți scoate de sub bănuiala gravă, care atârnă asupra capetelor noastre, fără nici un temei, dar că Vă veți încredința în cel mai scurt timp, că ungurimea din România se compune din elemente conștiente, cinstite, muncitoare, credincioase și demne de încredere, putând deveni deci un element de valoare pentru consolidarea acestui stat.

Am spus apoi, că cu toate acestea, la patru ani după înfăptuirea României Mari, și după schimbarea cetățeniei noastre, trebuie să mai vedem cu durere, ca nimenea nu se interesează de grijile și durerile noastre și nimenea nu vrea să bage în seamă dorința noastră sinceră de înțelegere și de viață pașnică, nimeni nu se întreabă, cum s'ar putea rezolvi aceste chestiuni, nu numai

spre binele nostru, al maghiarilor din România, ci și spre accelerarea consolidării și progresului Statului Român, atât de mult dorite de toată suflarea acestei țări.

Am schițat apoi în linii largi situația grea a noastră, doleanțele cari ne jicnesc, ne chinuesc, exaperează și ne conturbă liniștea, totodată am înșirat și dorințele, cari le avem și mi-am exprimat speranța că situația noastră se va îmbunătăți îndată ce cei chemați ne vor cunoaște, iar subalternii vor observa, că în fața guvernului și frunțașilor iritarea noastră permanentă nu este dorită.

Am interpretat apoi în numele unghurimei de aci o mulțumită sincera dlui profesor și deputat Nicolae Iorga pentru cuvintele d-sale binevoitoare rostite în ședința camerei din acea zi și am declarat, că noi, unghurii din România suntem cetățeni fideli, treazi, muncitori, conștiincioși și jertfitori, în schimb natural dorim o atitudine egală și toate drepturile și privilegiile cari convin oricărui cetățean al țării.

În legătură cu aceea am arătat, că nouă nici chiar din partea celor preocupați nu se poate face alt reproș, decât că suntem născuți maghiari, că avem ca limbă maternă limba maghiară, că am fost crescuți de părinți noștri ca buni maghiari și că cu toate că ni s'a schimbat cetățenia, vrem să rămânem maghiari și dorim să muncim ca maghiari.

Aceasta nu e o crimă, ci o virtute. Să nu încerce nimenea să facă din noi niște renegați, căci acel ce-și trădează neamul, la primul prilej își va trăda și dinastia și patria, ba chiar și pe Dumnezeu.

La sfârșitul vorbirii mele am zis următoarele: „În timpul de față, Domnilor Deputați, eu nu Vă cer nimic. Nu vă fac nici o propunere, nu mă refer la hotărârile din Alba-Iulia, obligatore pentru toți români de pretutindeni, nu Vă vorbesc nici de tratatul special, care apără drepturile minorităților încadrat în Constituția României, ci fac apel, Domnilor Deputați, numai la patriotismul, la conștiința, la chibzuință, la generozitatea inimei Dv., la iubirea semenului, care trebuie să Vă călăuzească și sunt convins, că dacă Dv. veți proceda după porunca acestora, și așa veți da ascultare doleanțelor noastre, noi împreuna cu Dv. vom ajunge în scurt timp vremea, când vom slăvi la olaltă pe Cel de Sus.

Atențiunea binevoitoare, cu care ați binevoit domnilor de-

putați a asculta discursul meu, aplauzile prietinoase, cu, cari ați onorat câteva părți din vorbirea mea și felicitările călduroase din partea membrilor guvernului și a multora dintre Dv., m'au făcut să uit suferințele cauzate de morb și am părăsit incinta Camerei cu convingerea imbucuritoare și liniștitoare, că am depus o muncă rodnică și am făcut servicii bune nu numai un-gurimei din România, dar și întregului stat.

Simțul imbucurător și liniștitor al datoriei cinstit indeplinite s'a potențat în bucurie plină de speranță, când în adunarea următoare a Camerei, în ziua de 11 Aprilie raportorul proiectatului de răspuns la mesaj, dl. deputat Istrate N. Micescu în cuvântarea d-sale care a încheiat discursul la mesaj, cu cuvinte prietinoase și recunoscătoare a amintit vorbirea mea și că după d-sa, dl. ministru de externe I. G. Duca în numele guvernului a făcut următoarea declarație în mijlocul repetatelor aplauze a membrilor camerei:

„D-lor! N-am pretențiunea aici să vă schițez în întregime acest program de muncă. Il cunoașteți din proqramul nostru de partid. Vreau numai să spun, că în această operă vom avea în vedere spiritul, care trebuie să domnească într-o societate modernă și civilizată față de minoritățile etnice. În această privință să-mi dați voie să exprim toată gratitudinea mea și a colegilor mei d-lui deputat Bernády pentru cuvintele, cari le-a rostit aseară. (Aplauze.) Punctul nostru de vedere este că toate naționalitățile, fără deosebire de rassă sau de credințe religioase, trebuie să fie considerate în România-Mare pe un picior de perfectă egalitate cu toți fii țării (aplaude) cu o singure condițiune, ca aceste naționalități să se considere în cadrul Statului român ca credincioși fii ai Statului nostru. (Aplauze prelungite.) Ne-a bucurat declarațiunea d-lui Bernády de ieri pentrucă, în numele numeroasei populațiuni maghiare, care să găsește astăzi în hotarele României-Mare, d-sa ne-a dat asigurări formale că în acest fel înțelege această populațiune datoriile ei către Statul român. (Aplauze.)”

Bucuria, speranța și încrederea mea s'a întărit simțitor prin faptul, că în ziua următoare, la 12 Aprilie am avut fericirea de-a lua parte în delegația Camerei, care a prezintat răspunsul la Mesaj. Majestății Sale Regelui.

Starea mea sanitară însă m'a forțat și eu în aceeaș zi am fost nevoit să părăsesc Bucureștiul, iar dupăce am sosit acasă,

numai de vre-o două ori am mai putut părăsi locuința și la 20 Aprilie am ajuns pentru multe luni în pat.

De atunci a trecut un an și jumătate. Poarte mult timp, dar foarte mult am și suferit în acest timp, până când din mila lui Dumnezeu starea sanitară mi-s'a îmbunătățit, așa că prin o mare abnegație am putut să viu din nou în fața d-voastră, la ședința Camerei.

Înainte cu un an și jumătate am părăsit după desbaterea răspunsului la Mesaj incinta aceasta frumoasă cu credință, speranță și încredere și iată acum după timp atât de îndelungat, după suferințe atât de multe, când mi-s'a dat să iau parte iarăși la ședințele Camerei, vă găsesc din nou la desbaterea în chestia răspunsului la Mesaj.

Această întâmplare stranie mă deobligă să-mi dau seamă de mine însumi și să constat, ce s'a realizat în timp de un an și jumătate din acelea, în cari am crezut neclintit la timpul său, cari le-am așteptat și cari au pătruns cu o bucurie plină de speranță în sufletul meu.

La această dare de seamă a trebuit să constat cu întristare, că din acele, ce am așteptat, am crezut și am sperat, nu s'a realizat nimic.

Nu s'a întâmplat nimic pentru clarificarea situației noastre și în interesul de a ni-se ușura soarta. În contra, prin acele, ce s'au perindat în timp de 1¹/₂ an s'a mai agravat situația noastră, perspectivele sunt mai nesigure și grijile noastre mai întunecoase și mai desperate.

Spre dovedirea afirmațiilor mele, ași putea vorbi mult despre bisericile, școlile, instituțiile culturale și economice, despre Calvarul diferitelor așezăminte comerciale, industriale și sociale, precum a contribuabililor aparținători minorităților, despre atitudinea unor autorități și persoane oficiale față de masesele noastre, față de frații noștri.

Dar nu amintesc nimic despre aceste, fiindcă văd cu întristare, că nimenea dintre cei în drept, nu se gândește la grijile, suferințele noastre, nimenea nu vrea să acorde atențiune fidelității, sobrietății și dispoziției noastre, nimenea nu se ocupi de problema, cum s'ar putea rezolvi chestiile, cari ne interesează mai de-aproape spre liniștirea noastră și în favorul țării.

În loc de-a înșira jicnirile, plângerile și dorințele noastre, pun întrebarea, ce e cauza, că speranța mea nu s'a realizat?

Cee motivul decepțiunii mele? Oare în noi este vina? N'am arătat oare o atitudine corespunzătoare loială, sau n'am cum-pănit înainte cu un an și jumătate cu o seriozitate și severitate potrivită împrejurările, cari au revărsat o credință, încredere și bucurie plină cu speranțe în sufletul meu, cu toate că eram în stare suferindă în urma morbului?

Cu conștiința liniștită pot afirma, că noi nu suntem de vină, că soarta noastră nu s'a îmbunătățit, nu noi suntem cauza, că situația noastră s'a agravat simțitor. Atitudinea uni-versalității ungurimei din România era în toate absolut loială, cinstită și conștientă, am îndeplinit fidel datorințele, am satis-făcut conștiincios celor ce ni s'au impus și am căutat cu toată puterea, că în cercul de activitate, în care ne-a așezat soarta, mai pe sus de asigurarea fericirii noastre proprii să aducem servicii valoroase interesului public, țării, care ne unește pe toți.

Nu mă pot acuza, că la timpul său am clădit speranța pe baze false, fiindcă atât atenția binevoitoare, cu care ați binevoit să ascultați vorbirea mea ținută înainte cu un an și jumătate, cât și felicitările călduroase cu cari m'au onorat după cuvântare membri guvernului și alți deputați, tot așa și cele spuse de rap-ortorul proiectului de răspuns la Mesaj, de dl. Instrate N. Mi-cescu, dar în special cuvintele citate mai înainte din cuvântarea dtui ministru de externe I. G. Duca – m'au autorizat în deplină măsură – dacă nu chiar m'au obligat – să privesc în viitor cu credință desăvârșită, lăsând la o parte indoiala...

Deoarece noi n'am dat ocazie la procedură dușmănoasă aplicată față de noi și eu cugetând logic am crezut în viitorul mai bun, se naște de sine întrebarea, oare ce e cauza desiluziunii mele, ce e cauza atitudinii fără rațiune și neprietinești, aplicate față de noi?

Mult și de multeori m'am gândit asupra acestei chestiuni și în rândul acestora decâteor am căutat cauzele torturei noastre, am ajuns la trista constatare, că cei în drept ori nu știu, or nu vor să simțească situația noastră, sau nu știu, ori nu vor să ne înțeleagă.

Dar eu cu toate aceste nu renunț la speranța, ci voi insista chiar și în acest moment să pregătesc înțelegerea, fiindcă de aceasta nu numai noi ungurii avem nevoie, dar în interesul con-solidării și al progresului în primul rând și în special are lipsă țara, care ne unește pe toții.

În interesul promovării înțelegerii necesare cu orice preț pentru noi toți, nu mai scormonesc chestia, că oare ce e de fapt motivul amăgirii mele și al atitudinii fără rațiune și neprietenoase, aplicate față de noi? Ci în speranța, că guvernul ascultând cuvintele binevoitoare rostite de dl. deputat N. Iorga într'o ședința recentă a Camerei în chestia minorităților, în fine se va cobori din înălțimea neajunsă și ne dă și nouă o atenție, – tot așa, cum înainte cu un an și jumătate; nici acum nu cer nimic, nu Vă fac nici o propunere, nu mă refer la hotărârile din Alba-Iulia, obligatorii pentru toți românii de pretutindeni, nu Vă vorbesc nici de tratatul special care apără drepturile minorităților și care s'a înscris în Constituția României, ci apelez la fidelitatea Dv. față de Rege, la patriotizmul, la conștiința, la chibzuința, la generozitatea inimei Dv., la iubirea de frate, fiind convins, ca dacă veți proceda după indemnul acestora, vom ajunge în scurt timp vremea, când vom slăvi laolaltă pe Cel de Sus.

Protopopul din Caransebeș cătră protopopul din Bocșa.

Prea Onorate Domnule Părinte! Vă aduceți aminte, când sedeam împreună la masa albă a unui episcop fără păreche de mărinimos, în înțelesul cei mai înalt al cuvântului și vorbeam despre Romain Roland? Era vorba despre Clorambault. Dv. cu o cunoștință literară, care întrecea foarte mult anii dv. tineri, apreciați renumitul scriitor și opul lui cel mai mare. Eu pe Romain Roland l-am admirat mai mult în faptele sale, când înaintea răsboiului celor douăzeci de milioane morți, armata germană glorioasă năvălind pe pământul francez, Romain Roland a adresat o scrisoare lui Gerhardt Hauptmann în contra vărsării de sânge; Hauptmann a răspuns urât. Astăzi, când națiunea franceză poruncește întregii lumi, iar națiunea germană s'a prăbușit, Romain Roland tot așa scrie, cum scria atunci.

Vă aduceți aminte, cum am admirat acordul final numai de ceealaltă lume a durerei lui Ciorambault, când ucigașul lui Ciorambault strigă: „am omorît pe dușmanul meu!” Iar muri-bundul: „Nu, căci dușmanul e în tine, însuși!” – și acesta e *ura*.

M'am gândit la convorbirea aceasta, a trebuit să mă gândesc, când am cetit din condeiuul dv. următoarele: „Se fac colecte pe seama copiilor germani flămânzi; am întins mâna. Dar mi-a venit în minte o icoană din timpul războiului: un copil român zdrențos, cu fața palidă, a ros la pâinea sa neagră uscată, pe când soldații germani mâncau pâine albă și unul dintre ei a strigat: alungă-l pe acel pui de valah! – Și am retras mâna”.

Prea Onorate Părinte! Nu negați, eu știu bine, că Vă pare deja rău, că ați retras mâna. Fiindcă dv. nu sunteți numai român, deci fiul unui popor, care a suferit foarte mult, dar sunteți și preot creștin. Ați dat deja satisfacție sufletului dv. de preot. Dați-mi voie deci, să urmez convorbirea aceea. Suntem discipolii acelui mare Măestru, care a zis: „Ați auzit dela bătrâni, iubește pe deaproapele tău și urește dușmanii, iar eu Vă zic vouă, iubiți dușmanii, faceți bine cu cei cari Vă uresc pe voi, astfel veți fi fiii demni ai Tatălui vostru, care este în Cer.”

Să fie deajuns din ură, care n'a adus nici când bine pe acest pământ. „Dacă te aruncă cineva cu piatră, aruncă-i înapoi pâine!” Să se sfârșească aruncarea cu pietrii! De unde să vie îndrumarea, dacă nu dela noi? Dela noi, preoții, s'a luat deja atât de mult, să nu lăsăm să ni-se iee și misiunea sfântă, propovăduirea și deprinderea dragostei, care izbăvește totul, lumea întreagă. Nu. face nimic, dacă nu vom fi înțeleși nici astăzi, ni-e permis să privim împreună cu muribundul Clorambault înainte cu trei secolii și nu numai la pragul morții, dar și în etatea dv. – la floarea bărbăției – ni-e permis să pronunțăm cuvântul cel mare: »Nu sunt dușmani!« Aceasta e moștenirea noastră, să nu o lăsăm altuia!

Adevărat: Romain Roland e exilatul națiunii sale; poporul român a avut totdeauna inimă bună. Noi preoții avem dreptul și datoria să propovăduim prin vorbe și fapte sfârșitul urei și triumful viitor al iubirei. Viitorul ne va da nouă drept. Succesele urei sunt numai aparente, opera iubirii este eternă.

Plugul îngrozitor al războiului, care a tras douăzeci de milioane brazde sângeroase, a brăzdat pământul în mod înfiorător. Noi preoții trebuie să străjuim, ca în aceste brazde să nu se samene zizania urei, ci binecuvântata sămânță de grâu a iubirei, care vine de acolo de sus. Să luminăm pe oameni, că Dumnezeu iubirei aude orișice suspin, orișice plângere. Dacă

măinile Înarmate ale poporului român s'au condus de iubirea patriei, să conducă acum iubirea deaproapelui măinile sale pașnice. Este o lege și legea trebuie respectată, cumcă religia dv. este întâia în țară; ce datorie gravă în aceste cuvinte: dv. trebuie să reprezentați religia lui Cristos. În lupta pentru victoria iubirei și fericirei adevărate, dv. stați în frunte.

Norocul schimbăcios de pe pământ a ridicat azi puterii și bogăției un palat colosal, si într'o cameră din mansardă a acestui palat îngheață sufletul, într'o cameră de suteran se înăbușe inima. Nouă, preoților, sufletul și inima ne sunt Mărășeștii. Noi aici trebuie să învingem, acolo trebuie să punem pe altar aceste două lucruri, fie că se ascultă de noi, fie că nu.

Shakespeare zice: fapta bună binecuvintează în două părți, odată pe cel care o primește, de două ori pe cel care o săvârșește. De această binecuvântare noi preoții avem mare nevoie. Să învețe din pagubele șale fiecare națiune, dar să nu se atingă de arma urei, căci asupra acesteia nu e binecuvântarea lui Dumnezeu. Lumea poate să zâmbească asupra cuvintelor noastre, dar să n'o facă, că-i va părea rău. *«Să nu crezi cugețului, care contrazice inimei».*

Frate Părinte! Dă-mi voie să termin această convorbire scurtă, care am legat-o de cea de atunci, tot așa cum am terminat pe cealaltă: cu toată căldura sufletului nostru preoțesc, cu toată dorința inimei noastre creștine chiar și atunci, dacă rămânem singuri, deși suntem mulți, să propovăduim, *să nu mai fie dușmani*, așa voiește Domnul, ai cărui slujitori vom fi până la ultima noastră răsufrire.

Martin Metzger.

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onorații noștri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuți și aderenți ai culturii maghiare, in decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbii române și astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruințelor noastre serioase.

Trianon sau Alba-Iulia?

Ziarul *România*, organul din București al partidului național în numărul din 16 Decembrie scrie următoarele:

„Presa noastră minoritară a importat din Budapesta un termen special în ce privește teritoriile vechi Ungarii, cari s’au unit cu Regatul României, numindu-le „teritorii detașate” sau „teritorii atașate”, nesocotind că aceste teritorii locuite de Români, n’au fost „detașate”, ci s’au detașat ele, de bună voie, în urma voinței unanime a poporului românesc, exprimate în adunarea națională dela Alba-Iulia.

Glasul Minorităților din Lugoj, organul românesc al Partidului maghiar atribue și el unirea — hotărârii conferinței dela Paris. În numărul său din urmă, vorbind de aceste teritorii, scrie „tratatul dela Trianon a dat teritoriile noi României, etc...”, ignorând hotărârile dela Alba-Iulia în ce privește unirea, dar reclamând respectarea hotărârilor în ce privește drepturile minorităților.

O precizare categorică ne pare necesară; tratatul dela Trianon a consacrat numai unirea, care a fost decretată la Alba-Iulia pentru totdeauna”.

Deși vedem cu ochi noștri spirituali zâmbetul ironic al politicianilor ardeleni din partidul Averescu, deci a celor, cari la Alba-Iulia au declarat unirea *fără crudițiuni* cu Regatul vechiu, chiar în contra intențiilor celor, cari stau la spatele „României”, dar aceasta a tratat o cineva cu mult mai chiebat, într’un număr recent al revistei *Țara Noastră*. Ținem de superfluu a observa și aceea, ca și frunțașii români au găsit necesar a valorifica legăturile lor diplomatice spre a contribui la redactarea tratatului din Trianon în felul, de a fi favorabil României, prin urmare deloc nu au atribuit o importanță secundară conferinței de pace la fixarea hotarelor noi ale patriei. Apoi dacă ne gândim bine, la Alba-Iulia n’au fost chemați nici ungurii, nici sașii, și totuși suntem datori a respecta hotarele noi, ori, respectarea aceasta numai pe tratatul de pace din Trianon, înscris între legile statului român,

se poate răzâma cu atât mai mult, că hotărârile din Alba-Iulia sunt atacate mereu și din partea fruntașilor politici români, în fața legii însă se pleacă toți cu respect necondiționat. Doar toate acestea nu sunt în stare a întuneca nici de cum importanța Alba-Iuliei și stă foarte departe dela *Glasul Minorităților* să ignoreze hotărârea din Alba-Iulia, care a proclamat unirea. Însă fiindcă *România* lecția dată *Glasului Minorităților* o califică de „precizare categorică”: nu putem retăcea, că chiar în interesul precizității ținem de mai nimerit a se referi la pacea dela Trianon, față de Alba-Iulia. Fiindcă la Alba-Iulia s'a proclamat unirea până la Tisa, iar hotarul tratatului de pace totuși nu ajunge până la Tisa; s'a proclamat și alipirea Banalului întreg, indivizibil, și la Trianon Banatul s'a împărțit totuși în două; și în fine Alba-Iulia n'a putut fi competentă nici în chestia Bucovinei, nici a Basarabiei și aceste teritorii totuși s'au alipit României — în urma decisului conferinței de pace. Hotarele *precise* s'au tras totuși la Paris, iar noi n'am vroit să zicem nici mai mult, nici mai puțin, decât atât. E păcat deci a bate apa în piuă în apărarea nimbului neatăcat al hotărârilor din Alba-Iulia și nu e la loc să micșorăm Trianonul în favorul Alba-Iuliei. Ar fi o

iloialitate și o greșală ireparabilă din partea ungurească a micșora importanța Alba-Iuliei; însă nici acolo nu s'a ghicit pravul de pușcă a politicei române, unde se considera deciziunile conferinței de pace de fleacuri. E o satiră sângeroasă, că *chiar aceasta* , chiar *noi* și chiar în contra *României* : trebuie să o calificăm de un import din Budapesta.

Dandea și Glasul.

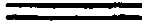
Organul averescanilor, sau mai bine zis astăzi deja al partizanilor d-lui Argetoianu din Timișoara, *Banatul Românesc* scrie în numărul din 23 Decembrie următoarele:

„Revista care se străduiește din răspuțeri ca să constituie din nemulțămirea d-l Jakabffy și ura d-l Sulyok din Lugoj o problemă a minorității maghiare și acolo, unde această minoritate lipsește, adică la noi în Banat, are ce are cu primarul din Târgul-Mureș. Ultimul număr este consacrat aproape în întregime „ilegalităților” acestui funcționar. Am cetit și noi seria „abuzurilor” d-lui Dandea. Ele au început cu editarea unui organ de publicitate al primăriei, *Orașul* în care d-l Dandea pe lângă alte articole de interes obștesc a găsit cu cale să publice și documente istorice. Anume o

hotărâre a nemeșilor unguri din Turda, în care se arăta felul, cum au fost maghiarizate orașele, cum a fost prigonit elementul românesc. Am salutat la timpul său apariția unui organ al minorităților. Înțelegeam ca să auzim toate nemulțămirile și toate doleanțele dela reprezentanții lor autorizați și nu prin intermediarii ce nu au nimic cu sufletul maghiar și care exploatează azi o stare sufletească a acestei minorități, după cum în trecut au exploatat și exagerat anumite porniri. Revista minorității maghiare părăsind acest program de lămurire a opiniunii publice românești, se transformă într'un organ bătăios, care nu mai servește interesele maghiarilor. Și e păcat”.

Că în Banat nu sunt unguri este un neadevăr, tocmai ca și ura în contra românilor a d-lui Sulyok.

Că păcatele d-lui Dandea se încep cu pornirea *Orașului* și – cum observăm din *Banatul Românesc* – se și termină: este asemenea un neadevăr, ca și aceea, că Glasul, în loc de a prezintă sincer durerile și dorințele, s'ar „transforma într'un organ bătăios”. Datele noastre nu le-a amintit nici o dată *Banatul Românesc*, în schimb însă ignorând acele, atacă vechement câte o protestare de-a noastră. Ne doare atitudinea aceasta, dar ce să facem, nu suntem în starea de a putea schimba atitudinea aceasta. Una trebuie însă să amintim. Redactorul *Banatului Românesc* s'a aderat cu trup și suflet la d-l Argetoianu și afirmă de păcatul cel mai mare al lui Averescu chiar prietinia sinceră accentuată față de minorități. Inapoiia cuvintelor se poate simți aceasta și din atacul adresat *Glasului*.

Director și Redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.

Secretar de redacție: Ioan Botos. – Tipărit: Husvéth și Hoffer, Lugoj.